OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 10.5.2022
KUPO/TEK
K. Aulake

**Eduskunta; valtiovarainvaliokunta; mahdollisuudet luovan talouden edistämiseen**

Kulttuurin, mukaan lukien kulttuuri- ja luovien alojen (CCS), rooli taloudessa ja merkitys talouskehitykselle ei ole perinteisesti noussut poliittiseksi prioriteetiksi. Useimmiten elinkeinopolitiikassa on keskitytty selvästi enemmän aineelliseen kuin aineettomaan tuotantoon ja kulttuuripolitiikka on kohdistunut kulttuuriperinnön vaalimiseen ja taiteellisen luomisen tukemiseen.

Tutkitustiedon karttuessa tämä asetelma näyttää muuttuvan, hitaasti mutta vakaasti. Yhä useammat hallitukset, hallitusten väliset järjestöt ja kansalaisjärjestöt ovat kehittäneet strategioita, joilla valjastetaan kulttuurin panos kestävään ja osallistavaan talouskehitykseen. Julkisen talouden tiukkuus niin Suomessa kuin useissa muissakin maissa on varmasti myös pakottanut hallituksia kiinnittämään entistä enemmän huomiota kulttuurisen ja taiteellisen luomisen taloudelliseen perustaan ja kykyyn vahvistaa kansantaloutta.

Myönteisen kehityksen ytimessä on kasvava ymmärrys siitä, että taloudellisen tuotannon perusta on murroksessa. On käynyt selväksi, että perinteiset tuotannontekijät (pääoma, työ ja tuotantovälineet) ja niiden välisten suhteiden optimointi eivät enää määritä talouskasvua ja kilpailukykyä. Näiden kolmen perinteisen tekijän rinnalle on muodostunut neljäs aito tuotannontekijä, jonka merkitys kasvaa.

Tätä uutta tuotannontekijää ei ole helppo määritellä, mutta se koostuu aineettomista hyödykkeistä, kuten tiedosta, ideoista, taidoista, luovuudesta ja merkityksistä. Luovan talouden käsite pyrkii hahmottamaan murroksen ydintä.

Jos uskallan tarjota luovan talouden määritelmän, se voisi olla näin: *luova talous tarkoittaa tuotantoa, jossa taloudellinen toiminta ja sen kilpailukyky nojaavat aineettomaan omaisuuteen ja jossa aineetonta omaisuutta hyödynnetään ja/tai uudistetaan*.

Tässä määritelmässä luova talous määritellään aineettomaan omaisuuteen perustuvaksi taloudelliseksi toiminnaksi, joka kattaa kaiken tuotannon, jossa aineetonta omaisuutta hyödynnetään ja/tai uudistetaan. Taide ja kulttuuri ovat esimerkkejä toimialoista, joilla aineetonta omaisuutta uudistetaan ja kaikki sitä hyödyntävät toimialat kuuluisivat määritelmän piiriin.

Keskustelu aineettoman omaisuuden roolista taloudellisessa tuotannossa liittyy suoraan keskusteluun kahdesta keskeisestä makrotalouden kasvuteoriasta; uusklassinen kasvuteoria ja uusi, endogeeninen, kasvuteoria.

Molemmat teoriat pyrkivät ymmärtämään ja selittämään talouskasvua, joka yleensä ymmärretään henkeä kohden lasketun tuotannon kasvuna. Uusklassisten kasvuteorioiden perhe yhdistää talouskasvun pääoman karttumiseen ja työn lisääntymiseen ja näkee tuottavuuden kasvun johtuvan teknologian kehityksestä. Nämä teoriat kuitenkin pitävät teknologian kehitystä eksogeenisena ilmiönä eli ilmiönä, joka tapahtuu talouden ulkopuolella ja jota ne eivät siksi edes pyri selittämään.

Uuden kasvuteorian mukaan teknologinen kehitys on itse asiassa seurausta TKI kaltaisesta taloudellisesta toiminnasta ja on siten kansantalouden sisäinen ilmiö. Mm. Maailmanpankin

pääekonomistina toiminut professori Paul Romer on laajentanut käsitystä väittämällä, että juuri ideoilla ja tiedolla on ollut keskeinen rooli talouskasvun luomisessa.

Tässä pohdinnassa oleellisin ero näiden kahden kasvuteorian välillä liittyy tuottojen pienenemiseen ja kasvuun. Koska uusklassiset kasvuteoriat keskittyvät fyysisiin tuotannontekijöihin, johtopäätöksenä on, että jos jonkin tuotantoyksikön tuotantoa lisätään, tuotantopanosten lisääminen tuottaa vähemmän kuin viimeisen tuotantoyksikön lisääminen. Nämä heikentyneet tuotot puolestaan johtavat marginaalikustannusten kasvuun.

Korostamalla ideoita ja tietoa uusi kasvuteoria esittää, että osaamistalous voi johtaa tuottojen kasvuun, ja koska ideat ja tieto ovat usein kilpailuttomia (non-rival) ja vain osittain poissulkevia (excludable). Itse asiassa uuden kasvuteorian mukaan talouskasvu on tulosta juuri uusien ideoiden ja tiedon lisääntyvästä tuotosta: mitä enemmän niitä tuottaa ja hyödyntää, sitä enemmän niitä syntyy.

Kuten on helppo päätellä, nämä teoriat johtavat varsin erilaiseen käsitykseen kasvun lähteistä ja siitä, miten kasvua voidaan vahvistaa. Ne johtavat siten myös erilaisiin, jopa lähes vastakkaisiin, politiikkasuosituksiin.

Tässä muistiossa kyse ei kuitenkaan ole talouspolitiikasta tai kasvuteoriasta. Tarkoituksena ei myöskään ole antaa empiiristä näyttöä kumpaakaan kasvuteoriaa tukevaksi. Sen sijaan niitä on tarkoitus käyttää inspiraationa ja yleisenä taustana ja ennen kaikkea tarkastella sosioekonomista kehitystä kulttuurin ja erityisesti aineettoman omaisuuden näkökulmasta. On kuitenkin selvää, että ajatteluni peruspiirteet ovat hyvin yhteneväiset uuden kasvuteorian kanssa.

Jos ja kun aineettomasta omaisuudesta on muodostumassa aito tuotannontekijä ja talouskasvun lähde, voidaan esittää muun muassa seuraavat kysymykset:

• Miten aineeton omaisuus eroaa perinteisistä tuotannontekijöistä?
• Miten hallitukset voivat edistää aineettoman omaisuuden kehitystä?
• Onko kulttuuripolitiikkaa ja elinkeinopolitiikkaa tarpeen muuttaa?

Alla yritän tarjota lyhyitä ja alustavia vastauksia näihin kysymyksiin.

**Miten aineeton omaisuus eroaa perinteisistä tuotannontekijöistä?**

On selvää, että monet piirteet erottavat aineettoman omaisuuden perinteisistä tuotannontekijöistä. Ensinnäkin, kun ne määritellään tiedoiksi, ideoiksi, taidoiksi ja luovuudeksi, ne ovat yksilön tai (pienten) ryhmien ensisijaisia ominaisuuksia. Joissakin tapauksissa ne voidaan ymmärtää myös yhteisön kulttuurisina voimavaroina.

Toinen keskeinen huomio on, että aineettoman omaisuuden edistäminen ja kukoistamisen mahdollistaminen edellyttävät perusvapauksia ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioittamista: aineettoman omaisuuden vaaliminen on siis demokratiariippuvaista. Tämä ei välttämättä koske muita tuotannontekijöitä. Lisäksi perinteistä teollisuustuotantoa luonnehtii yleensä työn hierarkkinen ja jäsennelty organisointi, mutta luovassa taloudessa monet vanhemmat johtamisperiaatteet ovat tarpeettomia tai suoranaisesti haitallisia.

Vain yhden esimerkin osoitukseksi näistä kahdesta huomiosta kopioin tähän Supercellin sloganin Thinking Small:

*”While games are certainly big business, we’ve found the best way to get big is by being small. Small teams, that is. Need proof? Clash of Clans and Hay Day were created by teams of only half a dozen developers each. There's no clumsy hierarchy or bureaucracy here, just exceptionally talented [super nice] people with absolute freedom to pursue their creative vision.*

*Our small philosophy is at the very heart and soul of Supercell. To make it all work, there are three simple yet essential ingredients: insanely talented and creative people, unrestricted freedom, and great team chemistry. It’s a potent mix.”*

Vastaavasti ja edelleen enimmäkseen teollisen tuotannon logiikkaa vastaan, perustuessaan aineettomaan omaisuuteen, luova talous se ei ole pääoma- tai työvoimaintensiivistä eikä se vaadi laajoja tuotantolaitoksia. Hyvä esimerkki on J.K. Rowling ja Harry Potterin menestys. Tässä tapauksessa se, mikä alkoi Rowlingin luovuudesta itsenäisenä tekijänä, osoittautui myöhemmin miljardiluokan liiketoiminnaksi. Vaikka tällainen menestys on harvinaista, luova talous tarjoaa suuria mahdollisuuksia myös maille, joilla on rajalliset pääoma- tai tuotantoresurssit, mutta joilla on rikas kulttuuriperintö ja/tai paljon kulttuurista moninaisuutta.

Neljäs ero, joka jo näkyy Harry Potterin esimerkissä, on monien luovien tuotteiden ja palveluiden lähtökohtaisesti rajaton skaalautuvuus. Jos skaalautuva tuote tai palvelu menestyy, tuotannon lisäkustannukset ovat marginaaliset. Tämä voi johtaa poikkeukselliseen lisäarvoon. Myös Supercell ja Rovio toimivat hyvinä esimerkkeinä. Molempien yritysten kasvu oli poikkeuksellista eikä noudattanut perinteistä lineaarisen ja vähittäisen kasvun mallia.

**Miten hallitukset voivat edistää aineettoman omaisuuden kehitystä?**

Monet tunnetut tutkijat, kuten Richard Florida, katsovat, että käynnissä olevilla taloudellisen tuotannon murroksilla on dramaattisempia vaikutuksia kuin teollisella vallankumouksella. Kun puhutaan näin suurista asioista, on selvää, että yksiselitteisiä ratkaisuja on toistaiseksi vähän.

Jos kuitenkin otetaan huomioon edellä kuvatut aineettoman omaisuuden ominaispiirteet, voidaan tehdä kaksi laajaa johtopäätöstä. Toinen liittyy yhteiskuntiemme yleiseen avoimuuteen ja monimuotoisuuteen, kuten jo totesin. Kun aineeton omaisuus kuten osaaminen ja luovuus ovat yksilöiden ominaisuuksia, mitä vahvempi osallisuus ihmisillä on, sitä paremmin se palvelee taitojen, luovuuden ja ylipäänsä kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman kehittymistä.
Tunnettu sosiologi Amartya Sen on sanonut, että maan kehitysaste riippuu sen ihmisilleen tarjoamista mahdollisuuksista tehdä valintoja ja käyttää kansalaisuuttaan. Sama pätee aineettoman omaisuuden luomiseen ja uusintamiseen.

Toinen johtopäätös liittyy aineettoman omaisuuden edistämiseen liittyvien politiikkojen ja toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuuteen ja koordinointiin. Relevantteja politiikan aloja ovat muun muassa kulttuuri-, koulutus-, sosiaali- ja elinkeinopolitiikka. Näiden alojen toimenpiteitä on kehitetty eri näkökulmista vuosikymmenten tai jopa vuosisatojen aikana ja ne kuuluvat eri ministeriöiden toimialaan. Eri politiikkatavoitteiden tasolla niillä ei ole ristiriitoja, mutta yksittäisten politiikkatoimien koordinointi ei ole helppoa. Nämä politiikat ilmenevät siis monien toimenpiteiden kautta ja niillä on yleensä käytännössä rajallisesti yhteisiä nimittäjiä.

Jos aineeton omaisuus on niin tärkeä kuin tässä oletetaan, sen edistäminen edellyttää riittävää politiikkatavoitteiden yhdenmukaisuutta ja konkreettisten politiikkatoimien yhteensovittamista. Hieman liioitellen voi sanoa, että aineetonta omaisuutta edistävät myönteiset vaikutukset näyttäisivät nykytilanteessa olevan enemmänkin tahaton seuraus kuin tavoiteltu lopputulos.

Kun käsitellään läpileikkaavia asioita, kuten aineetonta omaisuutta, eri politiikkojen väliset tai tietyn politiikan sisäiset ristiriidat eivät tietenkään ole mitään uutta. Esimerkiksi EU:n neuvoston piirissä on eri päätelmissä edellytetty nimenomaisesti synergioiden edistämistä ja integroitujen strategioiden kehittämistä kokonaisvaltaisemman ja vaikuttavamman lähestymistavaksi luomiseksi.

Valtiot voivat kyllä edistää aineetonta omaisuutta, mutta se edellyttää 1) ymmärrystä siitä, että aineeton omaisuus todella on tärkeä, 2) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien täysimääräisen kunnioittamisen takaamista sekä 3) asian laajuuden johdosta integroitujen strategioiden kehittämistä, sektorirajat ylittävää yhteistyötä ja osallistavaa sekä avointa päätöksentekoa.

**Onko kulttuuripolitiikkaa ja elinkeinopolitiikkaa tarpeen päivittää?**

Lyhyesti sanoen kyllä, toki on.

Viittasin jo kokonaisvaltaisemman päätöksenteon tarpeeseen. Kulttuuripolitiikan osalta tämä tarkoittaa kulttuurin näkemistä ekosysteeminä – taiteen perusopetuksesta kulttuurilaitoksiin sekä kulttuuri- ja luoviin aloihin – jossa nämä eri osat vaikuttavat toisiinsa. On sanomattakin selvää, että menestyneet taiteilijat ovat tärkeä inspiraation lähde, mutta onnistumisen jatkuminen edellyttää, että kulttuurin arvoketjun aiemmat osat ovat olemassa ja toimivat.

Vakiintuneet kulttuuripoliittiset toimet, jotka yleensä edistävät taiteellista luomista, ovat tietenkin täysin perusteltuja ja ne edistävät aineettoman omaisuuden vaalimista, mutta tästä näkökulmasta tärkeät osa-alueet jäävät helposti vähemmälle huomiolle. Kulttuuri- ja luovat alat ovat hyvä esimerkki, erityisesti niiden tuotekehitys sekä tuotteiden ja palveluiden tuotteistaminen, markkinointi ja brändäys. Suomen osalta aloitimme niihin kohdistuvien systemaattisten toimien suunnittelun ja toimeenpanon noin 15 vuotta sitten, kun laadimme strategiat kulttuuriviennin ja kulttuuriyrittäjyyden edistämiseksi. Näiden strategioiden kehittämisen taustalla oli ymmärrys siitä, että kulttuurin arvoketjun kriittiset osat olivat pitkälti kulttuuripolitiikkamme ulkopuolella.

Rajallisten resurssien tilanteessa OKM pyrkii löytämään tasapainon toisaalta taiteellisen luomisen, tarjonnan ja kulttuurin infrastruktuurin ylläpidon sekä toisaalta kansalaisten osallistumisen, osallisuuden ja kysynnän vahvistamisen välillä. Vaikka on korostettava, että nämä tavoitteet eivät luonnollisesti sulje toisiaan pois, yhtälö ei ole kovin yksinkertainen. Digitaalinen siirtymä tuo harjoitukseen oman merkittävän mausteensa.

Vastaavasti talous- ja elinkeinopolitiikkaa on kehitetty hyvin erilaisiin olosuhteisiin kuin missä nykyisin toimitaan eikä aineettoman omaisuuden luominen ja hyödyntäminen ole perinteisesti ollut näiden politiikkasektoreiden ytimessä. Aivan viime aikoina elinkeinopolitiikassa on otettu tärkeitä kehittämisaskeleita ja yrityspalvelupalvelujärjestelmän kyky palvella aineetonta tuotantoa ml. kulttuuri- ja luovia aloja on parantunut merkittävästi. Esimerkkejä ovat mm. Creative Business Finland, luovan talouden tiekartta ja parhaillaan käynnissä oleva prosessi luoda audiovisuaalisen alan kasvusopimus.

Aineettomaan omaisuuteen, erityisesti tekijänoikeuteen, liittyy tiettyjä erityiskysymyksiä. Yksi tärkeimmistä liittyy aineettoman omaisuuden arvon arviointimenetelmän puuttumiseen. Aineettoman pääoman kirjaaminen yritysten taseeseen on siksi haastavaa, mikä on ongelma erityisesti kulttuuri- ja luovien alojen yrityksille sekä muille IP-perustaisille yrityksille. Kun aineeton pääoma kirjataan taseeseen vain osittain tai muuten puutteellisesti, sen käyttäminen

rahoituksen vakuutena on vaikeaa. Sen sijaan koneet ja tuotantotilat yms. voidaan helposti laskea arvoksi ja lukea varallisuudeksi yrityksen taseessa.

Kun tekijänoikeuden arvonmääritys on vaikeaa eikä aineettoman pääoman arvo näy taseessa, rahoittajat ja sijoittajat pitävät kulttuuri- ja luovien alojen yrityksiä usein rahoituskelvottomina (non-bankable). Tämä asettaa ne rahoituksen saatavuuden osalta lähes oletusarvoisesti heikompaan asemaan kuin perinteisemmillä aloilla toimivat yritykset. Tämä luonnollisesti hidastaa luovan talouden ytimen kehittymistä ja kulttuuri- ja luovien alojen taloudellisen kehityspotentiaalin avautumista. Viime vuosina on kuitenkin perustettu nimenomaan kulttuuri- ja luoviin aloihin erikoistuneita pääomasijoitusyhtiöitä, jotka kykenevät arvioimaan mahdollisten sijoituskohteiden arvon ja kasvupotentiaalin.

Yliyksinkertaistamisen uhallakin näyttää siltä, että sekä kulttuuripolitiikka että talous- ja elinkeinopolitiikka ovat osin aiemman menestyksensä uhreja. Tiedetään hyvin, että toimintaympäristön muuttuessa nopeasti uusiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin pyritään helposti vastaamaan vanhoilla politiikkatoimilla. Tämän haasteen välttäminen ei kuitenkaan ole helppoa, sillä uusiin mahdollisuuksiin vastaaminen edellyttää uusia, testaamattomia politiikkoja ja toimenpiteitä.

**Johtopäätös**

Luovan talouden mahdollisuuksien hyödyntäminen on suuri haaste. Jos tunnustamme, että suuri osa nykyisestä lainsäädännöstämme ja politiikastamme (esim. työlainsäädäntö, sosiaaliturva, koulutusjärjestelmät) on kehittynyt reaktiona teolliseen tuotantoon ja sen tukemiseksi, herää kysymys, onko nyt tarpeen luoda uutta politiikkaa luovan talouden ja aineettoman omaisuuden edistämiseksi?

Vastaus on tämän lyhyen pohdinnan ulottumattomissa. Tyydyn esittämään tämän kysymyksen ja toteamaan, että luovan talouden potentiaalia ei ole hyödynnetty täysimääräisesti.

Lopuksi johtopäätöksenä edellä esitettyjen pohdintojen perusteella nousee esiin, että aineettoman omaisuuden edistämisen talouden vauhdittamiskeinona tarkoittaa myös ihmisten osallisuuden ja kestävän kehityksen edistämistä. Luovan talouden tapauksessa talouskehitys ja yhteiskunnallinen kehitys näyttävät itse asiassa olevan saman kolikon kaksi eri puolta.